

Дејана Прњат

Универзитет у Новом Саду, Академија уметности, Нови Сад

КУЛТУРА, УМЕТНОСТ И МЕДИЈИ У ДИГИТАЛНОМ СВЕТУ

УДК 316.7:004(082)(049.32)
004.087(082)(049.32)

МИЛЕНА ДРАГИЋЕВИЋ ШЕШИЋ, ТАТЈАНА НИКОЛИЋ: *ДИГИТАЛНИ ХОРИЗОНТИ КУЛТУРЕ, УМЕТНОСТИ И МЕДИЈА*, БЕОГРАД: ИНСТИТУТ ЗА ПОЗОРИШТЕ, ФИЛМ, РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈУ ФАКУЛТЕТА ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ И СЛЮ, 2021.

О значају дигитализације и њеном утицају на савремени живот већ је много писано, али тема не само да не застарева, него је све актуелнија, јер се могућности њене примене константно увећавају. Дигитални свет нам не омогућава више само олакшано прикупљање, обраду, чување, репродукцију и пренос података, већ смо сведоци и убрзаног развоја вештачке интелигенције коју одликује и могућност стварања, па је све више научних радова посвећених креативности вештачке интелигенције и у домену уметности.¹

1 Погледи: Epstein, Z., Levine, S., Rand, D. G. and Rahwan, I., "Who Gets Credit for AI-Generated Art?", *iScience*, Vol. 23 (9), September 25, 2020, 03. 05. 2023, <https://doi.org/10.1016/j.isci.2020.101515>; Elgammal, A. AI Is Blurring the Definition of Artist: Advanced algorithms are using machine learning to create art autonomously. *American Scientist*, 107(1), Jan-Feb 2019, 10. 02. 2023,

<https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA579092374&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00030996&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7E3c0701fd&aty=open+web+entry>;

Mateas, M. Expressive AI: A Hybrid Art and Science Practice, *Leonardo*, Vol. 34 (2), April 01, 2001, 17. 05. 2023, <https://direct.mit.edu/leon/article-abstract/34/2/147/44007/Expressive-AI-A-Hybrid-Art-and-Science-Practice>; Maerten, A. S. and Soydaner, D., From paintbrush to pixel: A review of deep neural networks in AI-generated art, Feb. 14.2023, 26.02.2023. <https://arxiv.org/pdf/2302.10913.pdf>;

Cetinic, E, She, J. Understanding and Creating Art with AI: Review and Outlook, *ACM Transactions on Multimedia Computing, Communications, and Applications*, Volume 18 (2), Art. No.66, pp. 1–22, 16. February 2022, 23. 03. 2023, <https://doi.org/10.1145/3475799>.

У монографији под називом *Дигитални хоризонти културе, уметности и медија*, у заједничком издању Института за позориште, филм, радио и телевизију Факултета драмских уметности и издавачке куће *Clio*, коју су уредиле професорка Милена Драгићевић Шешић са сарадницом Татјаном Николић, представљени су резултати теоријских и емпиријских истраживања из области културног и уметничког менаџмента и медијске теорије и праксе. Уреднице су се определиле за радове дванаест аутора на српском и енглеском језику који са различитих страна осветљавају утицај технолошког развоја на културу схваћену у најширем смислу. Поред уводног и закључног текста, радови су груписани у још четири целине.

У уводном тексту под називом „Култура у дигиталној сфери” уреднице зборника указују на бројне промене које је дигитализација унела у животе савременог човека и стога на неопходност трансмедијске писмености јер ће, подсећају ауторке, „ускоро највећи број људских занимања и науке имати дигитални префикс”. Поред теоријског осврта на проблем, у тексту су наведени бројни занимљиви примери из праксе, пре свега из области визуелних уметности (пројекти *Тражим мужа са шенјенским њасошем* Тање Остојић, *Cyber кухиње* Жане Полиаков, *Јуџмузеја* Мрђана Бајића и тако даље). Ауторке подсећају да је криза узрокована епидемијом вируса корона убрзала прелазак на дигиталне технологије у институционалном систему Србије и истичу да овом књигом настоје да покрену дискусију о променама које се дешавају у области културе, уметности и медија иако ће, примећују уреднице, последице уласка дигиталне културе у друштво у Србији бити могуће анализирати тек са одређене временске дистанце.

Прво поглавље монографије, под називом „Културне политике и праксе”, обухвата пет радова. Весна Ђукић у „Улози стратегије повезивања културне и образовне политике за дигитално доба” поставља питања у којој мери економска политика „разуме своју улогу у културно–уметничком развоју”, као и да ли је културна политика „свесна своје улоге у економском развоју”, закључујући да постоји јасна потреба за уравнотежењем културне и креативне индустрије, односно профитно и непрофитно оријентисаних уметности, као што је то предвиђено стратешким приоритетима Владе РС и Министарства културе до 2025. године.

У раду „Дигиталне технологије и правни оквир културне политике у Србији” Ана Стојановић истражује у којој мери законодавство Србије прати и подржава примену нових технологија и дигитализације у области културних делатности, а у коауторском раду Бојане Субашић и Богдане Опачић под називом „Локалне културне политике у дигиталном окружењу” разматра се у којој мери актери културне политике на локалном нивоу користе дигиталне технологије и које су последице такве употребе.

У емпиријском истраживању „Мобилне апликације у сектору културе у Србији” Татјана Николић и Милица Илчић, на основу анализе шездесет пет мобилних апликација установа културе и уметничких организација у Србији, највише у Београду и Новом Саду, закључују да ове установе и организације не прате у довољној

мери трендове у маркетингу, као и то да га не користе ни у довољној мери, ни на одговарајући начин.

Рад Виолете Кеџман на енглеском језику под називом “Cultural Identity of Adolescents in Serbia in the Digital Environment” („Културни идентитет адолесцената у Србији у дигиталном окружењу”) још једном потврђује у којој мери дигиталне комуникације имају утицај на изградњу културног идентитета адолесцената.

Друго поглавље зборника, под називом „Новомедијске, вишемедијске и трансмедијске уметничке праксе”, доноси четири рада. Док Весна Динић Миљковић у тексту „3Д филм: изазови једне (нове) естетике” указује да је напредак технологије коначно омогућио стварање кључне треће димензије филма и омогућио превазилажење дводимензионалности филмског платна, остали аутори се баве наративом у различитим медијима. Дуња Душанић и Стефан Алидини у „Трансмедијалној наратологији у проучавању видео игара” испитују допринос наратологије разумевању интерактивног наратива, Николета Дојчиновић у „Наративу и реторици трејлера” разматра сличности и разлике филмских трејлера и трејлера музичких фестивала, а Оливера Марковић у раду „Трансмедијално приповедање и когнитивне метафоре” истражује ову тему у драмским делима домаћих аутора, и то у драми Бранислава Нушића *Др* и филму Вука Бабића *Масмедиологија на Балкану*.

И треће поглавље, под називом „Традиционални медији у дигиталном окружењу”, доноси четири рада. У интересантном тексту Мирјане Николић „Поверење у медије у дигиталном окружењу”, ауторка анализира резултате истраживања које су спровели амерички универзитети, Амерички институт за штампу и Европска радиодифузна унија у другој половини прошле деценије, према којима се поверење према старим медијима не мења, чак би се могло рећи да у одређеној мери и расте, док грађани значајно више преиспитују поруке које добијају путем интернета. Николић наводи да се смањено поверење у интернет види и у другим „зрелим” дигиталним тржиштима, попут Јапана и Јужне Кореје, док је поверење корисника веће у земљама у којима се дигиталне технологије још увек не користе у већој мери. Ауторка истиче и све интензивније покушаје и политичких елита и тржишних субјеката да контролишу интернет, посебно друштвене мреже, па закључује да је неопходно развити нове облике регулативе у овој области, повећати ниво информатичке и медијске писмености грађана, посебно средње генерације, младих, али и едукатора свих нивоа образовања.

Горан Пековић у инспиративном тексту „Дигитално доба и ’стари’ медији – време нових изазова” указује на утицај убрзаног развоја нових технологија на традиционалне медије, посебно истичући значај незаустављиве конвергенције медија и закључује да нас у будућности којој идемо у сусрет чека „неистражено медијско поље какав свет још није видео”.

У занимљивом истраживању Наде Зграбљић, Тамаре Кунић и Љубице Јосић „Реакције читатеља и култура комуницирања на хрватским информативним порталима” представљена је анализа коментара грађана (просумера) три хрватска

портала (Net.hr, 24sata.hr и Indeks). Ауторке указују да највећи број медијских кућа се опредељује или да објављује све коментаре грађана или да их уопште не објављује, и истичу да ниједан од тих приступа није одговарајући. Оне закључују да је и у Хрватској, као и у многим другим земљама у којима су обављена слична истраживања, присутан низак ниво културе комуникације на информативним порталима, да недостају аргументоване расправе и да то што анонимност на порталима омогућује грађанима да јавно изразе своје мишљење без устезања охрабрује и оне који користе непримерену комуникацију и говор мржње како би изразили своје мишљење.

Ово поглавље се завршава текстом Дуње Нешовић на енглеском језику “Bottom text of *Rupaul’s Drag Race*: Reality TV Shows and Internet Memes” („Подтекст *Rupaul’s Drag Race*: Ријалити ТВ шоу и интернет мимови”), у коме ауторка истражује односе између телевизијског текста и дигиталних мимова на примеру једног телевизијског ријалитија.

Четврто поглавље носи назив „Дигитална хуманистика, епистемологија и етика” и садржи четири рада. Рад Драгане Константиновић и Александре Терзић „Нове функције југословенског меморијалног наслеђа у дигиталном окружењу” говори о могућностима реактуелизације опуса споменичког наслеђа Југославије у дигиталном простору, пре свега монументалне скулптуре и архитектуре, с обзиром на то да оно одсликава социјалистички поредак некадашње земље према коме данас многи имају негативан став.

Милена Јокановић у свом раду на енглеском језику “Is there a Potential of Reaching (omni) Knowledge in the Digital Space?” („Постоји ли могућност достизања (све)знања у дигиталном простору?”) закључује да ће вишевековна тежња човека да оформи свеобухватну збирку знања, напokon, бити могућа захваљујући потенцијалу вештачке интелигенције и дигиталном простору.

Вештачку интелигенцију разматра и Нина Живанчевић у тексту на енглеском језику “Artificial Intelligence vs. Natural Ignorance” („Вештачка интелигенција и природна глупост”) указујући да упоредо са растом „компјутерске моћи” све више расте и могућност „корупције свих делова наше стварности”. Она подсећа да је дигитална револуција последица наших теорија и производ наших нових алата и метода, истовремено постављајући питање да ли машине заиста могу да нам отворе нове хоризонте.

Марија Велинов у тексту „Архив као место десубјективације сећања” разматра могућност стварања дигиталног архива медицинских фотографија и видео снимака. Ауторкина основна хипотеза је да би се таквом архивом десубјективизовало памћење, јер би оно на овај начин прешло из индивидуалне у колективну сферу.

У „Епилогу” зборника налази се рад Милице Кочовић де Санто под називом „Платформске задруге као шанса за (пост-кризну) трансформацију тржишта културе”, у коме ауторка указује на потенцијал нових облика задругарства у интернет

простору, схватајући их као озбиљну алтернативу досадашњим пословним моделима у области тржишта културе.

Како монографија *Дигитални хоризонти културе, уметности и медија* доноси велики број инспиративних теоријских и емпиријских текстова који из различитих углова обрађују тему дигитализације у наведеним областима, она не само да представља вредан допринос културолошким и медијским студијама, већ је и важан подстицај за даљи дијалог и даља истраживања ове значајне и актуелне теме.

ЛИТЕРАТУРА:

- Elgammal, A. (2019) AI Is Blurring the Definition of Artist: Advanced Algorithms are Using Machine Learning to Create Art Autonomously, *American Scientist*, 107(1), January – February 2019, 10. 02. 2023, <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA579092374&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00030996&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7E3c0701fd&aty=open+web+entry>.
- Epstein, Z., Levine, S., Rand, D. G. and Rahwan, I. Who Gets Credit for AI-Generated Art?, *iScience*, Volume 23, Issue 9, September 25, 2020, 04. 02. 2023, <https://doi.org/10.1016/j.isci.2020.101515>.
- Maerten, A. S. and Soydaner, D., From paintbrush to pixel: A review of deep neural networks in AI-generated art, Feb. 14.2023, 26. 02. 2023, <https://arxiv.org/pdf/2302.10913.pdf>.
- Mateas, M. Expressive AI: A Hybrid Art and Science Practice, *Leonardo*, Vol. 34 (2), April 01, 2001, 17. 05. 2023, <https://direct.mit.edu/leon/article-abstract/34/2/147/44007/Expressive-AI-A-Hybrid-Art-and-Science-Practice>.
- Cetinic, E, She, J. Understanding and Creating Art with AI: Review and Outlook, *ACM Transactions on Multimedia Computing, Communications, and Applications*, Vol.18, Issue 2, Article No.: 66, pp 1–22, 16. February 2022, 23. 03. 2023, <https://doi.org/10.1145/3475799>.